

Ieteikumi ārstniecības personām cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšanai

Šie ieteikumi ir veidoti kā palīglīdzeklis ārstniecības personām, lai iepazīstinātu ārstniecības personas ar mūsdienu cilvēku tirdzniecības (turpmāk – CT) formām un tādējādi veicinātu iespēju, ka ārstniecības personas savā ikdienas darbā varētu atpazīt iespējamo CT upuri un, sniedzot nepieciešamo medicīnisko palīdzību, piedāvātu arī CT upurim iespēju vērsties pēc palīdzības, lai izkļūtu no esošās situācijas.

Cilvēku tirdzniecības formas

CT ir ekspluatācijas nolūkā izdarīta cilvēku savervēšana (*arī pārvadāšana, nodošana, slēpšana, izmitināšana vai saņemšana*), izmantojot vardarbību, draudus, krāpšanu, maldināšanu, vai aizvešana ar viltu, piemēram, izmantojot personas neaizsargātību, bezpalīdzības vai ievainojamības stāvokli, dodot vai saņemot materiāla vai citāda rakstura labumus.

Cilvēku tirgotāji izmanto:

vardarbību krāpšanu piespiešanu

Personas ievainojamības stāvoklis nozīmē to, ka tiek izmantoti tādi apstākļi, ka personai nav citas reālas vai pieņemamas izvēles, kā vien pakļauties ekspluatācijai.

Ekspluatācijas formas var būt ļoti dažādas:

- tirdzniecība seksuālas izmantošanas nolūkā (*personas iesaistīšana prostitūcijā, pornogrāfijā, darbs masāžas salonos vai striptīza klubos, eskorta pakalpojumi, web kameras, “dzīvā seksa šovi”*);
- piespiedu darbs (*parasti fiziski smags darbs, piemēram, celtniecībā, lauksaimniecībā, viesmīlības sektorā – etniskie restorāni, viesnīcas*);
- piespiedu/ fiktīvu laulību noslēgšana (*visbiežāk ar trešo valstu valstspiederīgajiem*);
- piespiešana/iesaistīšana noziedzīgās darbībās;
- turēšana verdzībā vai kalpībā (*piemēram, mājkalpotāji, bērnu aukles*);
- personas audu vai orgānu nelikumīga izņemšana.

Mūsdienu aspektā ir jāsaprot, ka CT nav jāasociē tikai ar personas nolaupīšanu, ieslodzīšanu, pārdošanu vai piespiedu pārvietošanu pāri valsts robežām. Kļūdaini ir arī uzskats, ka CT upurus ekspluatē pilnīgi sveši cilvēki.

Latvija ir uzskatāma par CT upuru izcelsmes valsti, tranzīta valsti, mērķa valsti, kā arī valsti, kurā notiek CT valsts teritorijas ietvaros. Latvijas

valstspiederīgie nonāk ekspluatējošos apstākļos Skandināvijas un Rietumeiropas valstīs, arī ASV un nereti trešajās valstīs; līdz ar to CT upuri var vērsties pie ārstniecības personām pēc pārdzīvotas ekspluatācijas ārvalstīs.

Strādnieki no trešajām valstīm, visbiežāk no Ukrainas, Moldovas, Baltkrievijas, Tadžikistānas, Gruzijas, tiek nodarbināti Latvijā gan nelegāli, gan legāli, kas bieži vien balansē uz robežas starp darba tiesību pārkāpumiem un ekspluatāciju. Šādi CT upuri var vērsties pie ārstniecības personām ekspluatācijas laikā, iespējams trešās personas pavadībā.

Cilvēku kontrabandas ceļā tranzītā cauri Latvijai tiek pārvietoti trešo valstu valstspiederīgie no Vjetnamas, Afganistānas, Irākas, Irānas u.c., kuri ir potenciālie CT upuri ekspluatācijai Skandināvijas valstīs, Vācijā, Polijā. Šādas personas var vērsties pie ārstniecības personas trešās personas pavadībā vai nonākt medicīnas iestādē individuāli, ja cilvēku kontrabandisti šādu personu ir pametuši tās veselības problēmu dēļ.

Cilvēku tirdzniecības upuri, kas viņi ir?

CT upuris var būt jebkāda vecuma, dzimuma, etniskās piederības, sociālekonomiskā stāvokļa vai pilsonības pārstāvis. Lielākais vairums CT upuru, kas tiek izmantoti seksuālā nolūkā, ir sievietes un meitenes. Piespiedu darbā vairāk tiek nodarbināti vīrieši. Puse no visiem CT upuriem ir nepilngadīgas personas.

Lai arī ir iespējams, ka jebkura persona var kļūt par CT upuri, tomēr pastāv noteikti faktori, kas atsevišķus cilvēkus padara par vieglu mērķi CT upuru vervētājiem, cilvēku tirgotājiem un ekspluatētājiem							
							
Ekonomiski un emocionāli neaizsargātas personas	Patvēruma meklētāji	Jaunieši, kuri ir aizbēguši no mājām/ir bez pajumtes	Lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas	Personas ar garīga rakstura un fiziska rakstura traucējumiem	Citu noziegumu upuri		

Varmākas parasti izvēlas ekonomiski un emocionāli neaizsargātas personas un sociāli izolētas personas. Riskam kļūt par CT upuri galvenokārt pakļautas jaunas sievietes, vientuļās mātes, bezdarbnieki, personas no daudz bērnu un maznodrošinātām ģimenēm, bērnu namiem un sociālās aprūpes iestādēm, personas ar zemu izglītības līmeni. Nereti tiek izmantoti cilvēki ar dažādiem garīga rakstura traucējumiem vai fizisku invaliditāti.

Būtisks CT riska faktors ir vecums. Nepilngadīgām personām biežāk ir raksturīga impulsīva un riskanta uzvedība. Nepilngadīgas personas nepieņem tik apzinātus, piesardzīgus un pamatotus lēmumus kā pieaugušie. Nepilngadīgām personām trūkst dzīves pieredzes, lai saprastu pieaugušo varmāku veiktās

psiholoģiskās manipulācijas, un ja bērnam ģimenē trūkst arī vecāku uzmanības un atbalsta, tad šādām personām ir vieglāk kļūt par CT upuri. Nelabvēlīga bērnības pieredze ir saistīta ar personas labklājību vai tās trūkumu visas dzīves garumā.

Nepilngadīgas personas varmākas var ekspluatēt krietni ilgāku laiku nekā pieaugušos, jo viņus ir vieglāk pakļaut un kontrolēt

Paaugstināts CT risks pastāv tām personām, kuras iepriekš savā dzīvē ir cietušas no dažādām vardarbības formām; personām, kurām ir agrīna seksuālā pieredze; personām ar alkohola un/ vai narkotiku atkarību; personām bez noteiktas dzīvesvietas; bērniem, kuri regulāri bēg no mājām; personām ar zemu pašvērtējumu, depresiju.

Par CT upuriem var kļūt arī personas, kuras pieder kādai seksuālajai vai dzimuma minoritātei, jo šīs personas saskaras ar diskrimināciju un vardarbību, kas arī noved pie šo personu seksuālās ekspluatācijas.

CT risks ir arī personām ar kredītsaistībām, personām, kuru ģimenes locekļi saskaras ar nopietnām finansiālām problēmām (tā saucamie ģimenes riska faktori); personai, kuras partneris atrodas ieslodzījumā vai tam piemīt kriminālas dabas uzvedība, vai arī ja partneris lieto atkarības izraisošās vielas.

CT upuris parasti nonāk pilnīgā varmākas kontrolē.

Kāpēc ieteikumi radīti tieši ārstniecības personām?

CT problēma skar visas pasaules valstis, arī Latviju. Mūsdienās speciālisti uz CT raugās kā uz jaunu sabiedrības veselības problēmu, jo CT tieši vai netieši skar lielu iedzīvotāju daļu un ietekmē sabiedrības veselību un labklājību. Tādēļ arī ārstniecības personas nedrīkst ignorēt šo jauno sabiedrības veselības problēmu.

Ārstniecības personām ir jābūt gatavām savā ikdienas darbā atpazīt, ārstēt un palīdzēt CT cietušajiem, jo ārstniecības personas ir to profesionāļu lokā, kuri parasti ir pirmie un (vai) vienīgie, kas nonāk kontaktā ar CT upuriem. Kāds pētījums ir parādījis, ka gandrīz 88 % izdzīvojušo CT upuru, kuri bija pakļauti seksuālajai ekspluatācijai, savu pastāvošo veselības problēmu dēļ regulāri bija apmeklējuši dažādus ārstus, kuri diemžēl nebija pienācīgi iedziļinājušies savu pacientu veselības problēmās un to patiesajos cēloņos.

CT upuri visbiežāk vēršas pie:

- neatliekamās medicīniskās palīdzības sniedzējiem (55,6 %);
- ģimenes ārstiem (primārās veselības aprūpes kontekstā) (44,4 %);
- zobārstiem (26,5 %);
- ginekologiem, dzemdību speciālistiem (25,6 %);
- pediatriem (3,4 %).

Pazīmes, kas var liecināt, ka persona ir kļuvusi par cilvēku tirdzniecības upuri

Viena no ļoti svarīgām pazīmēm ir tā, ka CT upuri vizītē pie ārsta ļoti bieži pavada kāda cita persona, kura vēlas piedalīties ārsta pieņemšanā un vēlas sniegt atbildes uz ārsta uzdotajiem jautājumiem par notikušo cietušās vai slimās personas vietā. Ja pacients ir ārvalstnieks, tad pavadošā persona var uzdoties par tulku vai atbalsta/ uzticamības personu.

Izturieties neitrāli pret šo pavadošo personu (iespējamo ekspluatatoru) vienlaikus norādot, ka medicīniskā izmeklēšana tiek veikta bez citu personu klātbūtnes. Jūs nedrīkstiet kritizēt pavadošo personu, jo tas var radīt vēl lielākus draudus iespējamajam CT upurim.

Persona, kura cieš no kādas no ekspluatācijas formām, dažādu apsvērumu dēļ **pati aktīvi nemeklē palīdzību**, lai izkļūtu no esošās situācijas, tādēļ ir svarīgi atcerēties, ka šāda persona pati nesāks stāstīt, ka tā tiek izmantota.

Daļa CT upuru neapzinās patieso situāciju, kādā tie ir nokļuvuši, un tādēļ neuzskata sevi par CT upuri.

Jāapzinās, ka CT upuris var būt alkohola un/ vai narkotisko vielu ietekmē (reibumā) vai abstinences stāvoklī, tādējādi pārspīlēti reaģējot uz notiekošo situāciju vai atsakoties atbildēt uz jautājumiem un iesaistīties sarunā. Atcerieties, ka šie ir bieži sastopami simptomi un CT upura reakcija uz notiekošo šīs personas dzīvē.

Ir personas, kuras vaino sevi par nonākšanu šādā situācijā; tām ir kauns vai tās dažādu iemeslu dēļ ir atkarīgas no ekspluatatora, piemēram, traumatiskas attiecības, finansiāla atkarība, emocionāla pieķeršanās savam pāridarītājam, kopīgi bērni, bailes par savu bērnu un citu ģimenes locekļu drošību, bailes saņemt sodu par pastrādātajiem noziegumiem/pārkāpumiem. Ārvalstnieki var būt iebiedēti, ka viņi nonāks policijā, viņus apcietinās, deportēs.

CT upuri cieš no vairākām fiziskām un psiholoģiskām problēmām. Ņemot vērā, ka CT upuri savlaicīgi un regulāri nevēršas pēc medicīniskās palīdzības, daudzas veselības problēmas ir kļuvušas hroniskas vai akūtās slimības "ir ielaistas". Šo personu veselības problēmas pamatā izraisa vairāki faktori: vardarbība (emocionāla, fiziska, seksuāla), bīstams/smags darbs, milzīgs stress, ēdiena un miega trūkums, kā arī ceļošanas briesmas, ja CT upuris tiek transportēts pāri valstu robežām.

CT upuri raksturo emocionālās, uzvedības un fiziskās pazīmes

Iespējamās pazīmes, simptomi, veselības problēmas, kas liecina, ka persona varētu būt CT upuris:

- trauksme
- posttraumatiskā stresa sindroms
- depresija

- agresija
- kauns
- vainas sajūta
- bezcerība
- miega traucējumi
- paškaitējums
- domas par pašnāvību, vairāki pašnāvības mēģinājumi
- alkohola un (vai) narkotisko vielu lietošana, atkarība
- galvassāpes
- hroniskas sāpes
- nevēlama grūtniecība
- nestāšanās grūtniecības uzskaitē
- biežas grūtniecības ar tām sekojošiem biežiem abortiem
- abortu komplikācijas
- ķermeņa rētas (vietās, kas raksturīgas orgānu izņemšanai/transplantācijai)
- zilumi, nobrāzumi un (vai) dažādi lūzumi
- ķermeņa apdegumi no eļļām, karstām plītīm (sabiedriskajā ēdināšanā nodarbinātajiem)
- kontūzijas
- mutes dobuma problēmas (izsisti zobi)
- cigarešu apdegumi
- nepietiekams uzturs (vairāk raksturīgs piespiedu darbā nodarbinātajiem)
- sāpes vēderā
- urīnceļu infekcijas
- respiratorās slimības (vairāk raksturīgas piespiedu darbā nodarbinātajiem)
- dažādas infekciju slimības (piemēram, tuberkuloze)
- bieži ārstētas seksuālās transmisijas infekcijas (liels skaits seksuālo partneru)
- sāpes intīmajās zonās
- valodas nezināšana ārvalstniekam.

Personas, kurām ir jebkādas fiziskas vardarbības pazīmes, mēdz melot par ievainojumu rašanās cēloņiem vai sniedz neticamas atbildes; mēdz neizpaust, kurš ir pāridarītājs; aizstāv pāridarītāju; sniedz apgalvojumus, ka fiziskie miesas bojājumi ir minimāli.

Ja Jūs meklēsit vienu konkrētu (specifisku) pazīmi, kas būtu raksturīga CT, Jūs palaidīsiet garām vairākas iespējas ieraudzīt CT upuri

Ārstniecības personas loma cilvēku tirdzniecības atpazīšanā, jeb ko darīt ārstniecības personai

Lai atbildīgās institūcijas varētu identificēt CT upuri, sniegt tam profesionālu palīdzību un saukt pie atbildības vainīgos, CT upuris vispirms ir jāatpazīst. Jūs noteikti variet palīdzēt!

Ārsta – CT upura komunikācijas veidošanas padomi

Nodrošiniet drošu vietu privātai sarunai	<ul style="list-style-type: none"> • Palūdziet pārējās personas pamest telpu. • Pārlicinieties, ka citas personas nevar dzirdēt jūsu sarunu. Aizveriet durvis, lai nodrošinātu konfidencialitāti. • Ļaujiet personai izvēlēties, kur sēdēt (ja tas ir iespējams). Persona varētu vēlēties sēdēt tā, lai tai būtu redzamas durvis.
Nodrošiniet personas fiziskās vajadzības	<ul style="list-style-type: none"> • Vairākas reizes pavaicājiet, vai personai ir kaut kas nepieciešams. • Parādiet, kur atrodas tualete.
Sekojiet savai ķermeņa valodai	<ul style="list-style-type: none"> • Nodibiniet acu kontaktu. • Palieciet vienā acu līmenī, sarunājieties sēžot, ja persona ir apsēdusies. • Palieciet tuvu personai, bet respektējiet personas privāto telpu. • Bez vajadzības, nebrīdinot, nepieskarities personai. • Nesēdīet ar sakrustotām rokām, kājām.
Iesaistiet personu sarunā	<ul style="list-style-type: none"> • Uzturiet mierīgu balss toni. • Saglabājiet acu kontaktu. • Saglabājiet draudzīgu, dabisku sejas izteiksmi. • Izmantojiet aktīvo klausīšanos.
Ja nepieciešams, pielāgojiet personas iztaujāšanu tās individuālajām vajadzībām	<ul style="list-style-type: none"> • Sekojiet, vai personas stāstītais un personas ķermeņa valoda atspoguļo vienu un to pašu. • Nesteidzieties. • Nemoralizējiet; nenosodiet personu; nemāciet tai, kā dzīvot.
Izvairieties no nevajadzīgām detaļām	<ul style="list-style-type: none"> • Iegūstiet tikai to informāciju, kas ir nepieciešama, lai sniegtu atbilstošus veselības aprūpes pakalpojumus. • Atcerieties, ka sarunas mērķis ir atpazīt iespējamo CT upuri un atbalstīt šo personu. • Nekritizējiet un nenosodiet CT upura varmāku/ekspluatatoru.

Ārstniecības personai ir svarīgi patiesi interesēties par pacienta veselības stāvokli. Mēģiniet saprast traumas vai esošā veselības traucējuma patieso iemeslu. To var izdarīt, uzdodot jautājumus par notikušo, par sadzīves apstākļiem (piemēram, kādēļ sieviete vēlas veikt abortu, ko bērna tēvs par to domā). Tomēr ārstniecības personas pienākums nav iegūt detalizētu informāciju par notiekošo ekspluatācijas veidu.

Skrīninga jautājumi CT upura atpazīšanai

Skrīninga jautājumi ir paredzēti, lai iegūtu pamatinformāciju, kas norādītu uz iespējamu CT upuri.

Ārstniecības personas rīcība:

- Es jums uzdošu astoņus jautājumus par dažādām dzīves situācijām, ar kurām jūs vai jums zināma persona ir vai varētu būt saskārusies.
- Uz katru no jautājumiem jūs variet atbildēt ar “jā”, “nē” vai “nezinu”.
- Ja vēlieties, nesniedziet atbildi uz jautājumu.
- Jums nav jāstāsta detaļas.

CT upuru skrīninga jautājumi (jautājumā ietvertu domu var izteikt citiem vārdiem):

1. Dažreiz cilvēki izmanto melus, lai ievilinātu citu cilvēku strādāt tādā darbā, kādā cilvēks nekad nav vēlējies strādāt. Cilvēkam tiek apsoltīts tāds darbs, kura patiesībā nemaz nav.
2. Dažreiz cilvēki iedod/aizdod naudu, nodrošina ar dzīvesvietu un transportu (piemēram, nopērk biļeti lidojumam), pēc tam pieprasot parādu atdot/ atmaksāt caur noteiktu pakalpojumu sniegšanu vai noteiktu darbu veikšanu (parāds ir jāatstrādā).
3. Dažreiz cilvēki piekrīt strādāt nedrošā, bīstamā vai nevēlamā darbā, jo viņi baidās par savu vai savu ģimenes locekļu drošību.
4. Dažreiz cilvēkiem nav atļauts pie sevis glabāt savus personu apliecinošos dokumentus (dokumenti glabājas pie cita cilvēka).
5. Dažreiz darba devējs vai kāds cilvēks, ar kuru persona pavada kopā lielāko daļu laika, neļauj sazināties ar ģimeni, draugiem, satikties ar tiem, pavadīt kopā ar tiem laiku vai brīvi izvēlēties, kurp doties.
6. Dažreiz cilvēki dzīvo savā darbavietā vai viņiem liek dzīvot noteiktā vietā un šiem cilvēkiem nav atļauts dzīvot citur.
7. Dažreiz cilvēkiem liek melot par savu darbu un (vai) dzīvesvietu.
8. Dažreiz cilvēki tiek ievainoti, viņiem tiek draudēts vai tiek apdraudēti šo cilvēku ģimenes locekļi un tuvinieki, vai cilvēki tiek piespiesti darīt lietas, ko viņi nevēlas, lai nopelnītu naudu kādam citam vai samaksātu parādu.

Ja Jūsu pacients ir atbildējis apstiprinoši kaut vai uz vienu jautājumu, ir pamats uzskatīt, ka minētā persona varētu būt CT upuris.

Ārstniecības personas galvenā loma ir sniegt nepieciešamo medicīnisko palīdzību un, atpazīstot pacientā iespējamu CT upuri, ārstniecības persona iedrošina CT upuri ziņot policijai. Iespējams, ka CT upuris sniedz mutisku atļauju informēt policiju par notiekošo, īpaši, ja nepieciešama tūlītēja policijas palīdzība (Valsts policijas palīdzības tālrunis – **110**). Ja persona nav gatava ziņot policijai, tas ir jārespektē.

Ārstniecības persona var aicināt iespējamu CT upuri meklēt psiholoģisko un emocionālo atbalstu, vēršoties pēc palīdzības pie pašvaldības sociālā darbinieka,

nevalstiskajā organizācijā vai krīzes centrā, kas ir specializējušies darbam ar CT upuriem un var piedāvāt speciālus pakalpojumus, tajā skaitā drošu patvērumu un juridisko palīdzību.

Uzticības tālrunis cilvēku tirdzniecības mazināšanai – 28612120
✓ Patvērums “Drošā māja”
Palīdzība cilvēku tirdzniecībā cietušajiem un viņu tuviniekiem – 6737859; 80002012
✓ Centrs “Marta”
Atbalsta tālrunis noziegumos cietušajiem – 116006
✓ Krīžu un konsultāciju centrs “Skalbes”

Informācijai: <http://www.cilvektirdznieciba.lv>
<https://www.cietusajiem.lv>
<http://www.patverums-dm.lv>
<http://www.marta.lv>

Ja persona nav gatava pati aktīvi meklēt palīdzību, šādos gadījumos ārstniecības persona var aicināt CT upuri izstrādāt personīgo “drošības plānu”, praktiski tam sagatavoties (sagatavot sev (un bērniem, ja tādi ir) somu ar pirmās nepieciešamības lietām, drēbēm, dokumentiem, naudu) un saprast, uz kurieni persona dosies krīzes situācijā (radinieki, krīzes centrs, patversme, nevalstiskā organizācija, policija).

Ārstam, kurš ir konstatējis vardarbības pazīmes, par konstatētajām vardarbības pazīmēm **obligāti nekavējoties** (bet ne vēlāk kā 12 stundu laikā) ir jāziņo Valsts policijai.

Valsts policijas palīdzības tālrunis – 110
Bezmaksas Diennakts Darbojas zvanot gan no mobilā, gan fiksētā tālruņa Savieno ar jebkuru dežūrdalu

Cilvēku tirdzniecība nelikumīgai orgānu izņemšanai

Ārsta pienākums attiecībā uz pacienta labklājību, kuram ir nepieciešama transplantācija, neattaisno neētisku vai nelikumīgu orgānu iegūšanu

CT nelikumīgai orgānu izņemšanai ir viens no rupjākajiem cilvēka pamattiesību pārkāpumiem, kas liecina par nopietnu starptautiski organizētu noziedzību. CT nelikumīgai orgānu izņemšanai nevar darboties, ja tajā nav iesaistīti vairāki veselības aprūpes speciālisti – ķirurgi, anesteziologi, māsas, laboratorijas speciālisti, ārstniecības iestādes un to vadītāji.

CT orgānu izņemšanai sastāda aptuveni 0,2 % no visiem CT gadījumiem un par šādiem gadījumiem ir ziņojušas vairākas valstis. Nelikumīga orgānu izņemšana vīriešiem tiek lēsta ap 1 %, bet sievietēm ap 0,1 %.

Cilvēka orgānu tirdzniecībai biežāk tiek izmantotas nieres, taču tie var būt arī citi orgāni, orgānu vai ķermeņa daļas, piemēram, radzene, aknu, plaušu, aizkuņģa dziedzera, zarnu segmenti, kas saglabā orgāna struktūru, vaskularizāciju un spēju uzņemt organisma fizioloģiskās funkcijas ievērojamā autonomijas līmenī.

CT upuri orgānu izņemšanai lielākoties ir maznodrošinātas un sociāli neaizsargātas personas, kurām trūkst medicīnisku zināšanu par potenciālajām orgāna ziedošanas sekām, tādēļ šādas personas visbiežāk tiek maldinātas gan par pašu orgāna izņemšanas operāciju, gan orgāna ziedošanas sekām.

Ja pie ārsta vērsas persona ar vispārīgiem jautājumiem par orgānu transplantāciju (šeit neiet runa par personas vēlmi ziedot orgānu savam ģimenes loceklim vai radniekam), tad ārstam sarunā ar pacientu būtu jāiekļauj informācija par nelikumīgu orgānu izņemšanu un negatīvajām sekām donora veselībai. Pierādījumi liecina, ja pēc orgāna izņemšanas netiek veikta pienācīga veselības aprūpe un uzraudzība, tad šādas personas vispārējais veselības stāvoklis būtiski pasliktinās, izraisot pat darbnespēju. Piemēram, pacientiem pēc vienas nieres izņemšanas biežāk novēro nespēku, reiboni, sāpes, trīci, hemorāģijas, biežāk attīstās tādas slimības kā arteriāla hipertensija, diabēts, hroniska nieru slimība.

Nelikumīga orgānu izņemšana ir krimināli sodāma

Ārstniecības personas pienākums, rodoties patniecīgākajām aizdomām par nelikumīgu orgānu izņemšanu, ir par tām ziņot Valsts policijai (Valsts policijas palīdzības tālrunis – **110**).

Ārsta aizdomas par nelikumīgu orgānu izņemšanu varētu radīt norādes par ārvalstīs veiktu neskaidra nolūka vai apjoma operāciju, neatbilstošu ārstniecības iestādi, kurā veikta operācija, vai dokumentu trūkums par veikto operāciju, netipisku rētu esamību, personas nespēja sniegt adekvātu skaidrojumu par veikto operāciju, slimības diagnozi, kuras dēļ ir bijusi nepieciešamība veikt šādu operāciju.